

Szakirodalmi áttekintés a játék és a játékos elemek felhasználásáról az orosz nyelv oktatásában

Az utóbbi években megélenkült a játék pedagógiai alkalmazásának a vizsgálata. Az újabb pszichológiai irányzatok a játék sokoldalú értelmezésével bizonyítják, hogy a játék mint tevékenységi forma, egyben nevelési, oktatási eszköz is. Ha igaz az a pszichológiai értelmezés, hogy a játék során a gyermek ismeretekhez jut, fejlődik személyisége; szükséges kidolgozni, hogy hogyan lehet a játékot leghatékonyabban felhasználni ennek érdekében. Mely játékok, milyen feltételek mellett segítik elő legjobban a gyermeki személyiség fejlődését, bővítik ismereteiket.

Vág Ottó (1966) egy önálló pedagógiai tudományágot a ludotikát vagy játékpedagógiát szánja e kérdésnek a megoldására. Szerepét az óvodapedagógiában a didaktika szerepéhez hasonlítja, ahhoz, amit a didaktika az iskolai pedagógiában betölt. Rámutat Vág Ottó a pedagógiának arra a hiányosságára is, hogy eddig kevés figyelmet fordított a játék iskolai alkalmazása lehetőségeinek a kérdéseire. „Az önálló pedagógiai játékelmélet (ludotika) keretei között lehetőség van a játéknak a különböző nevelési intézményekben való alkalmazása problémáinak átfogó kidolgozására.” Szükséges a játék alkalmazási problémáinak feldolgozása mind a didaktika, mind a szakmódszertanok területén. A pszichológia által kibővített játékelméletek tudományos alapot szolgáltatnak ahhoz, hogy a játék fokozottabb szerepet kapjon, mind a nevelésben, mind az ismeretszerzésben különösen az óvodás korú gyermekeknél, de az óvodás koron túl is a kisiskolásoknál.

A pedagógiai szakfolyóiratok is egyre gyakrabban foglalkoznak a játék alkalmazásának a problémájával a pedagógiában. Mónus Ferencné (1977) vitaindító cikket írt a „Köznevelésben” „Játék a tanításban” címmel. „Fölhasználja, beépíti-e a pedagógus az oktatás, az ismeretátadás és -szerzés folyamatába a játékot, a játékokban rejlő kitűnő motivációs elemeket?” Cikkek sora válaszolt a feltett kérdésre. Köztük Magassy László (1978) „A játék mint a tanítás egyik eszköze” címen a „Köznevelésben” 1978-ban így fogalmazta meg a játék szerepét: „A játék a tanításban-tanulásban nem azonos a tanórán kívüli tevékenységgel, hanem tudatosan megtervezett, a tanítás-tanulás céljaihoz, anyagához és módjaihoz igazított eszköz. Megkívánja a maga metodikáját, az órára nem a játék, hanem a játékoság a jellemző.”

Magassy László a játék lényeges jegyeire mutatott rá. Ezek a pedagógiai ismervek érvényesek a játék szakmódszertani alkalmazása problémáinak a feldolgozásakor is. A szakmódszertanok feladata, hogy az egyes tantárgyak oktatómunkájában felhasználják, lehetővé tegyék „az ismeretszerzés királyi útját, ahogyan Mérei Ferenc (1978) nevezi a játékot.

A játék és a játékos elemek az orosznyelv-oktatás metodikájában

Az orosz nyelv oktatásának módszertana a határtudományok fejlődésével párhuzamosan állandóan változik, fejlődik. Megújulását sürgetik az oktatásügyi reformok is a tartalom és a forma dialektikus egységének megfelelően.

Az orosz nyelv oktatásának a módszertana hazánkban a felszabadulás után, 1949-ben az orosz nyelv általános és középiskolai bevezetésével párhuzamosan alakul ki. Csisztyakova: „Az orosz nyelv iskolai oktatásának módszertana” (1951) a legelső kísérlet, hogy a nem orosz iskolák orosznyelv-tanításának módszereire általános vezér-

fonalat adjon. Csisztyakova módszertanában helyet kapnak a játékok és a játékos elemek is mint az orosz nyelv oktatásának hatékony módszerei. „Néhány beszéddel járó játékot fel lehet használni, különösen kisiskoláskorban”, „A tantermi oktatás során is élhetünk játékos módszerekkel” — írja. Az oktatási céloknak megfelelően javasol játékos eljárásokat, módszereket. Köztük a képes lottót, a betűkártyákkal és szótaglapocskákkal való játékos gyakorlatokat, a rajzolás (megadott szavakhoz ábrákat rajzolni számonkéréskor, ellenőrzéskor), képes szöszedeteket, sétákat. Az orosznyelv- oktatás alapvető módszereként tárgyalja a kirándulást, a sétát. „...hasznos módszer, ha néha kimegyünk az osztályból, azzal a céllal, hogy néhány új orosz szót tanuljunk meg, és azokat be is iktassuk a tanulók beszédébe”. A képes lottót a szótudás ellenőrzésére, gyakorlására javasolja. A következő megállapítása az egész oktatási folyamatra utal: „A tanulás mindig érdekessé válik, valahányszor abba bizonyos játékos elemet viszünk be.” Sajnos, Csisztyakova ma is érvényes megállapításai nem találunk követőkre hazai módszertanainkban. Ennek egyik oka az lehet, hogy az orosz nyelv oktatása nem kisiskoláskorban, hanem 5. osztálytól kezdődött. Csisztyakova javasolt játékos módszerei az alsó tagozatos orosznyelv- oktatási kísérletek és a szakosított tantervű orosznyelv- oktatás bevezetése idején váltak népszerűvé a gyakorlatban, és a szakmódszertani irodalomban is ekkor kezdtek széles körben foglalkozni a játék és a játékos elemek alkalmazásának problémáival.

Hazai módszertani irodalmunk megeremtésében Balogh István játszotta a fő szerepet. 1955-ben megjelent módszertani jegyzetében a dramatizálást a számonkérés, az ellenőrzés jó módszereként javasolja. Az új szavak otthoni tanulásának segítésére képszótár összeállítását végezteti a tanulókkal. A rajz is módszertani szerepet kap, megadott szavakhoz rajzokat készítenek, vagy a kép alá írják oda az orosz jelentést. Szemléltető és játékos módszert javasol a szavak számonkérésére. A tanulók képek alapján idézik fel a szavakat. Nagy jelentőséget tulajdonít a Gojun-soroknak.

Kocsis Károly „Az orosz nyelv tanításának a módszertana” című jegyzete, bár főiskolai jegyzetként jelenik meg 1963-ban, azaz az általános iskolásokat tanító szaktanárok módszertani felkészítését hivatott segíteni, figyelmen kívül hagyja a játékos eljárásokat, módszereket, pedig 5. osztályban, a nyelvtanítás kezdetén vitathatatlan ezek jelentősége.

Dr. Rosta Sándor „Az orosznyelv-tanítás elmélete és gyakorlata” című jegyzete 1970-ben a nyelvtan tanításánál, gyakorlásánál javasol játékos elemeket.

1975-ben megjelent dr. Horgosi Ödön „Az alsó tagozatos orosznyelv- oktatás módszertana” című jegyzete. Ez a módszertan sok javaslatot tesz a játékok és a játékos elemek alkalmazására a kisiskolások orosz nyelvi oktatásakor. A szóbeli szakasz elengedhetetlen módszereként beszél a tanulók cselekedtetéséről, játékos mozgatásáról. Az olvasási időszakban az olvasás gyakorlására mesék, képeskönyvek olvasását javasolja. A kiejtés gyakorlására nyelvtöröket, mondókákat, verseket idéz, utal ezek lexikai fejlesztő hatására is. A hallás utáni megértés fejlesztésére olyan játékos gyakorlatot javasol, mint a tűz-víz játék. A szókincs tanításakor a szavak szemantizációjának játékos módját javasolja a szituációkban történő szemantizálás segítségével. A játékos nyelvtani gyakorlatok között szerepelnek a Gojunsorok. Felhívja a figyelmet a szemléltetés játékos lehetőségeire, a rajzra, az élő szemléltetésre, a dramatizálásra. Dr. Horgosi Ödön módszertanában már gyakori szereplők a játékok és a játékos elemek.

Legújabb orosznyelv- oktatási módszertanunk az „Orosz nyelv oktatásának metódikája” 1977-ben jelent meg Banó István és Kosaras István szerkesztésében. A szemléltetésnél több játékos elemre hívja fel a nyelvtanárok figyelmét. Így pl.: a Gouin-sorokra, az „urok-pohod”-ra, az inszenálásra, a bábjátéokra. Külön fejezet foglalkozik a szakosított tantervű oktatás problémáival. Cser Sándorné ír a játékok, versenyek jelentőségéről az alsó tagozatos osztályokban. A sikerélményt az öröm forrásának, a

nyelv megszerettetésének fontos eszközeként értelmezi. Részletesebben a dramatizálást és a versenyek szerepét ismerteti.

Az orosznyelv-oktatás módszertanainak történeti áttekintése bizonyítja, hogy a játékok és a játékos elemek egyre fokozottabb szerepet kapnak az orosz nyelv oktatásában különösen a kisiskolások orosz nyelvi óráin. A Csisztyakova módszertanát követő visszaesést fellendülés váltotta fel az alsó tagozatos nyelvvoktatás bevezetésével. Még jobban érzékelhető ez a fellendülés a szakfolyóiratokban. Az INYT, a Módszertani Közlemények stb. egyre gyakrabban foglalkoznak a kisgyermekek idegenyelv-oktatásának problémakörében a játékoság kérdésével is.

A szakosított tantervű orosznyelv-oktatást megelőző kísérleti időszak az első a magyar szakirodalomban, amikor tanulmányok jelennek meg a játék és a játékos elemek felhasználásának lehetőségéről az orosznyelv-oktatásban. A másik fellendülést mutató időszak a szakosított tantervű orosznyelv-oktatás beindításakor kezdődött, a harmadik napjainkban folyik az általánosan 4. osztálytól bevezetésre kerülő orosznyelv-oktatás megkezdésével és az 1990. évi kutatási reformot megelőző kísérletekkel párhuzamosan.

Ezek a tanulmányok általában a gyakorlat során alkalmazott játékok és játékos elemek hatékonyságáról számolnak be. Szántó Judit (1962) A társasjátékok felhasználásáról ír a nyelvvoktatásban.

Németh Kálmán „Angol játékok a tagozatos osztályok napközijében” című cikkében az INYT-ben 1966-ban így ír: „Alapvető probléma: van-e elegendő felhasználható, idegen nyelven beszélhető játékunk?”

Dr. Horgosi Ödön (1967) „Játékos nyelvtanulás az általános iskola 3—4. osztályában” című írása már a bevezetésre került szakosított tantervű 3—4. osztályos orosznyelv-oktatás gyakorlatban felmerülő módszertani kérdéseit tükrözi.

Dr. Horgosi Ödön „Játék az alsó tagozatos oroszórákon” című tanulmányában a következőket írja: „... az Orosz 3—4. tankönyvet ebből a szempontból megvizsgáljuk, s a vizsgálat a következő képet mutatja: a 3—4. osztályos orosz nyelvkönyvében szerepelnek ugyan énekek, azonban ezek az énekek nem játszhatók el, nem dramatizálhatók (a felelgető Кукушечка-t kivéve), s ezért ha nyelvi (fonetikai, lexikai stb.) és nevelési szempontból hasznosak is, nem nyújtanak lehetőséget a kisgyermekeknél annyira kívánatos játékos, mozgásos szituatív beszélgetésre”. A továbbiakban a szerző gyakorlati és módszertani segítséget kíván adni az alsó tagozaton orosz nyelvet tanító nyelvtanároknak, az ismertetett dalok alkalomszerű felhasználási lehetőségét is javasolja (iskolai ünnepségek, Április 4. stb.).

Major Ferencné az INYT 1970. 3. számában „Játék a nyelvórán” című írásában az órai munkába szervesen beépülő „tantermi” játékokról ír. Így fogalmaz: „A következőkben leírt játékok elsősorban a szavakkal, a szavak tudásával, variálásával, majd a kerek mondatokkal kapcsolatos játékos versengések, amelyek érdekességükkel jól szolgálják a nyelvi óra élénkítését, a nyelv iránti érdeklődés fokozását”. A játékok tanítási órán való alkalmazásának lényeges feltételeként ír a játékok tudatos tervezéséről és az orosz nyelvi órába való szerves beépítéséről.

Szép Károlyné (1974) „Játékos nyelvtanulás” című írása a Köznevelésben lényeges kérdéseket vet fel. Kiemeli a játékoság folyamatosságának nagy szerepét. „Kezdetből fogva természetes beszédtempóban, játékos módszerekkel tanítom a nyelvet.” — írja. Nagy jelentőséget tulajdonít az órák kötetlen légkörének, a gátlás feloldásának, a tanító szerepének a játékos módszerrel feldolgozott órán.

Előd Nóra „Játékos dramatikus elemek alkalmazása az idegen nyelvek oktatásában, különös tekintettel az orosz nyelv oktatására” című tanulmánya az INYT-ben 1980-ban jelent meg. Felveti az elméleti és módszertani kutatások szükségességét, a dramatikus játékos elemeknek az oktatási folyamatba való beépítésének fontosságát.

A játék mint módszer a kisiskolások orosznyelv-oktatásában című tanulmány (Szilágyiné dr. Hodosi Zsuzsanna 1980) a játékok és a játékos elemek oktatási folyamatba való szerves beépítéséről szól. A játékokat és a játékos elemeket az oktatási célnak megfelelően csoportosítja:

1. Beszédképesség-fejlesztő játékok és játékos elemek:
fonetikai,
nyelvtani,
lexikai,
dramatikus, szituációs játékok és játékos elemek.

2. Írásképesség-fejlesztő játékok és játékos elemek.

3. Olvasásképesség-fejlesztő játékok és játékos elemek.

A szakirodalom rövid áttekintése alapján, amelyet nem a teljesség igényével végeztünk, megállapíthatjuk, hogy a játékok és a játékos elemek az orosz nyelv oktatásának lényeges eszközei kisiskolás korban. A játékoság az oktatási folyamat egészét kell hogy jellemezze. A játék az alsó tagozatos orosz nyelvi órákon módszertani szerepet kap, melynek segítségével valamely oktatási cél rövidebb úton, a kisiskolások életkori sajátosságainak megfelelőbb módon, eredményesebben elérhető. Csak akkor beszélhetünk a játék és a játékos elemek oktatási folyamatban való alkalmazásáról, ha azokat tudatosan megterveztük, az alsó tagozatos orosznyelv-oktatás céljainak és anyagának megfelelően alkalmaztuk, kidolgoztuk alkalmazásuknak módját.

IRODALOM

- Balogh István*: Az orosz nyelv és irodalom oktatásának módszertana. Kézirat. 8. változatlan utánnyomás = Tankönyvkiadó, Bp., 1970.
- Banó István—Kosaras István*: Az orosz nyelv oktatásának metodikája. = Tankönyvkiadó, Bp., 1977.
- Claus G. dr.—Hiebsch H.*: Gyermekpszichológia. = Akadémiai Kiadó, Bp. 1973.
- Csisztyakov*: Az orosz nyelv iskolai oktatásának módszertana. = Közoktatásügyi Kiadóvállalat, Bp. 1951.
- Előd Nóra*: Játékos-dramatikus elemek alkalmazása az idegennyelv-oktatásban, különös tekintettel az orosznyelv-oktatásra. = INYT, 1980. 3—4. sz.
- Horgosi Ódön*: Játékos nyelvtanulás az általános iskola 3—4. osztályában. = INYT, 1967. 6. sz.
Játék az alsó tagozatos órákon. = Tanítóképző Int. Tud. Közl. Debrecen, 1971. Az alsó tagozati orosznyelv-oktatás módszertana. Kézirat. Tankönyvkiadó, Bp., 1972.
- Kocsis Károly*: Az orosz nyelv tanításának módszertana. Felsőoktatási jegyzet. Bp., 1963.
- Magassy László*: A játék mint a tanítás egyik eszköze. = Köznevelés, 1978. 3. sz.
- Major Ferencné*: Játék a nyelvtan. = INYT, 1970. 3. sz.
- Mérei Ferenc—V. Binet Ágnes*: Gyermeklélektan, Gondolat Kiadó, Bp., 1978.
- Monus Ferencné*: Játék a tanításban. = Köznevelés, 1977. 32. sz.
- Németk Kálmán*: Idegen nyelvek oktatása alsó tagozatos kortól. = Bp.- Nevelő. 1971. 2—3. sz.
- Rubinstein L. sz.*: Az általános pszichológia alapjai. = Akadémiai Kiadó, Bp., 1974.
- Szántó Judit*: Társasjátékok felhasználása a nyelvtanításban. = INYT, 1962. 3. sz.
- Szép Károlyné*: Játékos nyelvtanulás. = Köznevelés, 1977. 22. sz.
- Szilágyiné Hodosi Zsuzsanna*: Játékosan, életszerűen. = Módszertani Közlemények, 1977. 4. sz. A játék mint módszer a kisiskolások orosznyelv-oktatásában. = INYT, 1980. 5. sz. Játékok és játékos elemek a kisiskolás korúak orosznyelv-oktatásában. = Módszertani közlemények könyvtára, 8., Szeged, 1982.
- A. B. Truszkavec*: Razvityije recsi sz pomosju didakticseszkih igr. = Russzkij jazik v nacionálnoj skole, 1976. 4. sz.
- Vág Ottó*: A játék mint nevelési eszköz, különös tekintettel a tematikus játékokra. Tankönyvkiadó, Bp., 1966.